Metody řešení systémů nelineárních rovnic

Tomáš Jeřábek

Osnova

1. Soustava nelineárních rovnic
2. Iterační metody
3. Rychlost konvergence
4. Paralelní metoda tětiv
5. Newtonova metoda a její modifikace
6. Broydenova metoda

Soustava *n* nelineárních rovnic o *n* neznámých

Jsou dány funkce $f_i : R^n \to R, i = 1.......n$

Hledáme $x^* = \left(x_1,.....,x_n\right)^T$ takové, že:

$$
\begin{aligned}
&f_1\left(x_{1,},.....,x_n\right) = 0 \\
&\vdots \\
&f_n\left(x_{1,},.....,x_n\right) = 0
\end{aligned}
$$

Vektorově může psát $F\left(x^*\right) = 0$

Iterační metody

- Soustavu rovnic budeme řešit iteračními metodami.
- Těmito metodami vytváříme posloupnost iterací $\{x^k\}$ takovou, že $x^k \to x^*, k \to \infty$
- Budeme se zabývat iteračními metodami tvaru

$$x^{k+1} = G_k x^k, k = 0,1,.......$$

kde $G_k : R^n \to R^n$

- U každé iterační metody nás bude zajímat kdy bude konvergovat a jakou rychlostí bude konvergovat.

Rychlost konvergence I

- Označme odchylku od řešení v *k – té* iteraci jako h^k tj.

$$h^k = x^k - x^*$$

- Řekneme, že konvergence metody je *p – řádu,* jestliže

$$h^k \to 0 \qquad \text{a} \qquad \frac{\left\| h^{k+1} \right\|}{\left\| h^k \right\|^p} \to \alpha, \alpha > 0$$

- Z praktického hlediska jsou důležité v podstatě jen případy pro *p = 1 (lineární konvergence), p = 2 (kvadratická konvergence, p = 3 (kubická konvergence)*

Rychlost konvergence II

- Pro každou lineárně konvergentní metodu existuje konstanta $\alpha > 0$ tak, že

$$\frac{\left\| h^{k+1} \right\|}{\left\| h^{k} \right\|} \leq \alpha \qquad \text{neboli} \qquad h^{k+1} = O\left(\left\| h^{k} \right\| \right)$$

- Obdobně pro metodu s kvadratickou konvergencí platí

$$\frac{\left\| h^{k+1} \right\|}{\left\| h^{k} \right\|^{2}} \leq \alpha \qquad \text{neboli} \qquad h^{k+1} = O\left(\left\| h^{k} \right\|^{2} \right)$$

- A podobně pro metodu s kubickou konvergencí

Rychlost konvergence III

- Řada iteračních metod, které nejsou kvadraticky konvergentní konvergují rychleji než jak to zaručuje lineární konvergence:

$$\frac{\left\| h^{k+1} \right\|}{\left\| h^{k} \right\|} \to 0 \qquad \text{neboli} \qquad h^{k+1} = o\left(\left\| h^{k} \right\| \right)$$

- O takových metodách říkáme, že mají *superlineární konvergenci*

Paralelní metoda tětiv I

- Nechť $F : R^n \rightarrow R^n$ a mějme dánu počáteční iteraci x^0
  Hledáme iterace $x_1, x_2, \ldots\ldots$ takové, že posloupnost těchto iterací konverguje k řešení x^*
- PMT definujeme předpisem $x^{k+1} = x^k - A^{-1}F\left(x^k\right)$
  kde A je regulární matice.
- Nyní nás bude zajímat jak vhodně vybrat matici *A*
- Matice A musí být regulární a metoda musí být lokálně konvergentní. Tzn. že pokud počáteční iterace je dostatečně blízko k řešení soustavy pak by mělo platit, že

$$x^k \rightarrow x^*, k \rightarrow \infty$$

Paralelní metoda tětiv II

- Dostatečnou podmínkou pro lokální konvergenci PMT je splnění
$$\sigma = \rho\left(I - A^{-1}F'\left(x^*\right)\right) < 1$$
  Za předpokladu, že $F'\left(x^*\right)$ existuje.
- Nejlepším výběrem bude tedy matice, která se mění v každé iteraci a pro posloupnost těchto matic A_k platí:
$$A_k \to F'\left(x^*\right), k \to \infty$$
- Pokud položíme $A_k = F'\left(x^k\right)$ dostáváme Newtonovu metodu

Newtonova metoda

- Posloupnost iterací je vytvářena předpisem

$$x^{k+1} = x^k - F'\left(x^k\right)^{-1} F\left(x^k\right)$$

- Výpočet iterace vyžaduje:

  - Ohodnotíme $F\left(x^k\right)$

  - řešíme systém rovnic $F'\left(x^k\right)p^k = -F\left(x^k\right)$

  - Položíme $x^{k+1} = x^k + p^k$

- Pokud zvolíme poč. iteraci dostatečně blízko k řešení a $F'\left(x^*\right)$ je regulární a lipschitzovsky spojitá, pak NM konverguje kvadraticky.

Newtonova metoda II

- Výhodou NM je rychlá konvergence
- Nevýhodou je nutnost přehodnocovat jacobián v každé iteraci. Další nevýhodou je nutnost v každé iteraci řešit systém lin. rovnic.
- Na základě těchto nevýhod byly vyvinuty modifikace NM, které zmírňují některou z nevýhod, ale za cenu pomalejší konvergence.

Příklad

Budeme řešit následující soustavu

$$x_1^2 + x_2^2 + x_3^2 = \frac{17}{4}$$

$$2x_1x_2 + 3x_2x_3 + x_3x_1^4 = 4$$

$$x_1^2 + x_2^4 + x_3^4 = \frac{113}{16}$$

S počáteční iterací $x^0 = (-1,3;0,5;1,7)$

Jako kritérium pro ukončení zvolíme $\left\| F\left(x^k\right) \right\| < 10^{-6}$

Newtonova metoda

k	x1	x2	x3	f(x1)	f(x2)	f(x3)	x1-x*	x2-x*	x3-x*
0	-1,30	0,500000	1,700000	0.580000000	2.10537	3.042100000	-0,3000000	-0,5000000	0,2000000
1	-1,13	0,83374	1,558772	0,15913592	0,580017	0,60872785	-0,1332434	-0,1662600	0,0587725
2	-1,044816	0,939000	1,515714	0,020753	0,113850	0,084576	-0,0448162	-0,0609995	0,0157144
3	-1,007394	0,989840	1,503169	0,004142	0,017495	0,017732	-0,0073944	-0,0101603	0,0031688
4	-1,000251	0,999641	1,500124	0,000156	0,000603	0,000745	-0,0002509	-0,0003595	0,0001244
5	-1,000000	1,000000	1,500000	0,000000	0,000001	0,000000	-0,0000003	-0,0000004	0,0000002

Modifikace NM

1. tzv. zjednodušená Newtonova metoda, kde se jacobián vyhodnocuje pouze v první iteraci, tedy

$$x^{k+1} = x^k - F'\left(x^0\right)^{-1} F\left(x^k\right)$$

2. Diskretizovaná newtonova metoda, kde se parciální derivace v jacobiánu vyjadřují pomocí diferenčních podílů, tedy prvek jacobiánu $\partial_j f_i(x)$ vyjádříme jako

$$\partial_j f_i(x) \approx \Delta_{ij}(x,h) = \frac{f_i\left(x_1,\ldots,x_j + h_j,\ldots,x_n\right) - f_i(x)}{h_j}$$

kde $h_j \neq 0$ jsou vhodně zvolené parametry. Platí, že

$$\Delta_{ij}(x,h) \to \partial_j f_i(x), h \to 0$$

Modifikace NM

Matice $\Delta(x,h)$ s prvky $\Delta_{ij}(x,h)$ je aproximací jacobiánu.

Tedy posloupnost iterací diskretizované NM je vyjádřena předpisem

$$x^{k+1} = x^k - \Delta(x,h)^{-1} F\left(x^k\right)$$

3. Jacobián je přepočítáván po k krocích, pro k = 2 dostaneme předpis

$$x^{k+1} = x^k - F'\left(x^k\right)^{-1}\left[F\left(x^k\right) + F\left(x^k - F'\left(x^k\right)^{-1} F\left(x^k\right)\right)\right]$$

Zjednodušená NM

k	x1	x2	x3	f(x1)	f(x2)	f(x3)	x1-x*	x2-x*	x3-x*
0	-1,300000	0,500000	1,700000	0.580000000	2.10537	3.042100000	-0,300000	-0,500000	0,200000
1	-1,133243	0,833740	1,558772	0,159136	0,580017	0,608728	-0,133243	-0,166260	0,058772
2	-1,093923	0,867375	1,532143	0,046472	0,283199	0,210770	-0,093923	-0,132625	0,032143
3	-1,066751	0,920380	1,523665	0,056610	0,216483	0,182648	-0,066751	-0,079620	0,023665
4	-1,052463	0,926632	1,516102	0,014890	0,124296	0,065854	-0,052463	-0,073368	0,016102
5	-1,039471	0,953385	1,513789	0,031000	0,114957	0,095412	-0,039471	-0,046615	0,013789
6	-1,032248	0,954522	1,509861	0,006326	0,067222	0,030098	-0,032248	-0,045478	0,009861

Celkem 48 iterací k dosažení požadované přesnosti

Modifikovaná NM(3) pro k=2

k	x1	x2	x3	f(x1)	f(x2)	f(x3)	x1-x*	x2-x*	x3-x*
0	-1,300000	0,500000	1,700000	0.580000000	2.10537	3.042100000	-0,300000	-0,500000	0,200000
1	-1,093923	0,867375	1,532143	0,046472	0,283199	0,210770	-0,093923	-0,132625	0,032143
2	-1,011455	0,984468	1,504659	0,006217	0,027172	0,025534	-0,011455	-0,015532	0,004659
3	-1,000058	0,999916	1,500029	0,000037	0,000141	0,000177	-0,000058	-0,000084	0,000029
4	-1,000000	1,000000	1,500000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000

Broydenova metoda

Další možností jak vhodně zvolit matici A_k v předpisu:

$$x^{k+1} = x^k - A_k^{-1} F\left(x^k\right)$$

je položit $A_k = \Gamma_k H_k^{-1}$, kde $\Gamma_k = \left(q^{k-1}, \ldots, q^{k-n}\right), H_k = \left(p^{k-1}, \ldots, p^{k-n}\right),$

$$q^i = F\left(x^{i+1}\right) - F\left(x^i\right), p^i = x^{i+1} - x^i$$

Nyní odvodíme postup jak z matice A_k získat matici A_{k+1}

Ze vztahů $A_{k+1} = \Gamma_{k+1} H_{k+1}^{-1}$ a $A_{k+1} = \Gamma_{k+1} H_{k+1}^{-1}$ získáme

$$A_k p^j = q^j, \; j = k-1, \ldots, k-n$$

$$A_{k+1} p^j = q^j, \; j = k, \ldots, k-n+1$$

Broydenova metoda II

Tak, že platí $\left(A_{k+1}-A_k\right)p^j=0,\ j=k-1,\ldots,k-n+1$

Ale také platí $\left(A_{k+1}-A_k\right)p^k=q^k-A_k p^k=q^k+F\left(x^k\right)=F\left(x^{k+1}\right)$

Z toho plyne, že

$$A_{k+1}-A_k=u^k\left(v^k\right)^T,$$

kde $u^k,v^k\in R^n$

Odtud $A_{k+1}=A_k+u^k\left(v^k\right)^T$

Broyden navrhl položit $v^k=p^k$ Tedy dostáváme:

$$u^k\left(p^k\right)^T p^k=F\left(x^{k+1}\right)$$

$$u^k=\frac{F\left(x^{k+1}\right)}{\left(p^k\right)^T p^k},\left(p^k\right)^T p^k\neq 0$$

Broydenova metoda III

Po dosazení dostaneme

$$A_{k+1} = A_k + \frac{\left(q^k - A_k p^k\right)\left(p^k\right)^T}{\left(p^k\right)^T p^k}$$

Tedy Broydenova metoda je dána předpisem

$$x^{k+1} = x^k - A_k^{-1} F\left(x^k\right)$$

a výše uvedeným vztahem.

Za A_0 většinou volíme $F'\left(x_0\right)$

Broydenova metoda IV

Pro k od 0 do n děláme

- Určíme $F\left(x^k\right)$
- Řešíme systém rovnic $A_k p^k = -F\left(x^k\right)$
- Položíme $x^{k+1} = x^k + p^k$
- Určíme $F\left(x^{k+1}\right)$
- Položíme $q^k = F\left(x^{k+1}\right) - F\left(x^k\right)$
- Vypočteme $A_{k+1} = A_k + \dfrac{\left(q^k - A_k p^k\right)\left(p^k\right)^T}{\left(p^k\right)^T p^k}$

Superlineární konvergence

Broydenova metoda

k	x1	x2	x3	f(x1)	f(x2)	f(x3)	x1-x*	x2-x*	x3-x*
0	-1,300000	0,500000	1,700000	0.580000000	2.10537	3.042100000	-0,300000	-0,500000	0,200000
1	-1,133200	0,833700	1,558800	0,159100	0,580000	0,608700	-0,133200	-0,166300	0,058800
2	-1,087800	0,872600	1,528000	0,029400	0,240900	0,151500	-0,087800	-0,127400	0,028000
3	-0,567500	1,875800	1,361600	1,444500	1,674100	9,076400	0,432500	0,875800	-0,138400
4	-1,194100	0,643100	1,675400	0,396200	1,102300	2,412800	-0,194100	-0,356900	0,175400
5	-1,194400	0,602400	1,576300	0,023900	0,617000	0,668800	-0,194400	-0,397600	0,076300
6	-1,192900	0,606500	1,575700	0,023600	0,610600	0,659900	-0,192900	-0,393500	0,075700

Celkem 31 iterací k dosažení požadované přesnosti

Literatura

- J. M. ORTEGA, W. C. RHEINBOLDT, ***Iterative Solution of Nonlinear Equations in Several Variables***,**1970.**
- J. E. DENNIS, J. J. MORE, ***Quasi-Newton Methods, Motivation and Theory,*** **1974**
- C. G. BROYDEN, ***A class of methods for solving nonlinear simultaneous equations, 1965***
- C.T.KELLEY, ***Solving Nonlinear equations with Newton's method,*** **2003**